

Kultura bandi i mladi u sukobu sa zakonom

Galić, Matea

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:514607>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-14**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
STUDIJSKI CENTAR SOCIJALNOG RADA

Matea Galić

KULTURA BANDI I MLADI U SUKOBU SA ZAKONOM

ZAVRŠNI RAD

Mentorica - Prof.dr.sc. Marina Ajduković

Zagreb, 2022.

Sadržaj:

1. SAŽETAK	
2. UVOD.....	1
3. POREMEĆAJI U PONAŠANJU.....	2
4. DELINKVENCIJA.....	3
a. Etiologija delinkventnog ponašanja.....	4
b. Rizični čimbenici delinkvencije.....	7
c. Rana i kasna delinkvencija.....	11
d. Spolne razlike.....	12
5. BANDE.....	13
a. Ulične i zatvorske bande.....	14
b. Subkulture.....	15
c. Kulture bandi.....	17
6. STIGMATIZACIJA.....	18
7. ZAKLJUČAK.....	19
8. LITERATURA.....	20

1. SAŽETAK:

Kultura bandi i mladi u sukobu sa zakonom

U ovom radu naglasak se stavlja na povezanost delinkventnih mladih osoba i pripadnosti bandama, kao alternativnim društvenim grupama. Posebno će se osvrnuti na etiologiju delinkventnih ponašanja i rizične čimbenike koji vode prema problemima u ponašanju. Također, u radu će se objasniti razlike u delinkventnim ponašanjima s obzirom na vrijeme javljanja i spolne razlike mladih s problemima u ponašanju. Osim toga, u radu će se objasniti značenje bandi kao socijalizacijskih grupa u pogledu uličnih i zatvorskih bandi te utjecaj njihovih kultura i subkultura. Na kraju će se objasniti povezanost delinkvencije s uključivanjem u bande te kako se to odražava na pojavu problema sa zakonom.

Delinkvencija, rizični čimbenici, bande, kultura bandi, subkulture

Gang culture and youth in conflict with the law

In this assignment, the emphasis is placed on the coherence between youth and gang affiliation, as the alternative social groups. Special attention will be given to the ethiology of delinquent behaviors and the risk factors that lead behavioral problems. Also, this assignment will discuss the differences in delinquent behaviors in regards to the time of occurrence and gender differences of young people with behavioral problems. In addition, this assignment will explain the meaning of gangs as socialization groups in terms of the street and the prison gangs, as well as the influence of their cultures and subcultures. Ultimately, the connection between delinquency and gang involvement will be explained and how it affects the appearance of the conflict with the law.

Delinquency, risk factors, gangs, gang culture, subcultures

Izjava o izvornosti

Ja, Matea Galić pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor/ica završnog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristio/-la drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Ime i prezime: Matea Galić

Datum: 29.08.2022.

2. UVOD

Svaki čovjek kroz svoj život prolazi kroz nekoliko razdoblja: život u maternici, dojenačka dob, djetinjstvo, pubertet, mladenaštvo, zrela dob te starost. Prema definiciji Ujedinjenih Naroda (2022.), mladenaštvo predstavlja razdobe tranzicije iz razdoblja djetinjstva u razdoblje odrasle dobi. Stoga Ujedinjeni Narodi definiraju mlade osobe kao osobe u životnom razdoblju od 15 do 24 godine, odnosno osobu u dobi od napuštanja obveznog školovanja do pronalaska njihovog prvog posla (United Nations, 2022.). Međutim, Nacionalna strategija za mlade (2013.) proširuje razdoblje mladenaštva od 15 godine pa čak do 30 godina. Također, ovo je razdoblje fluidnije od ostalih razdoblja života. Upravo zbog toga, može doći do pojave delinkventnih ponašanja kod mladih osoba. Delinkventna ponašanja predstavljaju ponašanja koja su zakonom zabranjena, a rezultira ozbiljnim posljedicama za mladu osobu koja ih čini, bližnje osobe te širu društvenu zajednicu (Vrselja, 2010.).

Delinkventna ponašanja mladih može se javiti ranije ili kasnije u adolescenciji. Kod mladih s ranom delinkvencijom ključan je proces mehanizma prisile u obitelji. Prema mehanizmu prisile, obitelji kod kojih su prisilna ponašanja česta rezultiraju neadekvatnim roditeljstvom, nedovoljnim discipliniranjem djeteta te smanjenim nadzorom nad djetetom. Takva devijantna ponašanja nastaju i pod utjecajem vršnjačkih grupa koja ta ponašanja odbacuju što dovodi do toga da se mladi s problemima u ponašanju udružuju s onim vršnjacima koji iskazuju slične obrasce ponašanja kao i oni (Vrselja, 2010.). Kasna delinkvencija javlja se u razdoblju adolescencije te su takva ponašanja rezultat utjecaja vršnjaka. Ukoliko dođe do smanjenja kontrole i nadzora nad mladom osobom tijekom adolescencije, može doći do treninga devijantnosti i utjecaja na ponašanje mlade osobe od strane vršnjačke grupe. Za razliku od rane delinkvencije, ova vrsta delinkventnog ponašanja traje samo određeno vrijeme te najčešće ne dovodi do kontinuirane kronične delinkvencije (Vrselja, 2017.).

Ukoliko se delinkventni obrasci ponašanja nastave, to može rezultirati uključivanjem mlade osobe u alternativne socijalizacijske grupe koje nazivamo bande. Bande su često uključene u razne kriminalne aktivnosti, što predstavlja rizik za pojavu sukoba sa zakonom te osluživanjem kazne zatvora za počinjena djela (Pyrooz i sur., 2011.). Bitna je i činjenica da popularnost bandi raste, osobito zahvaljujući utjecaju medija i društvenih mreža, koji kroz glazbu, filmove i druge sadržaje upoznaju mlade osobe s kulturom bandi. Kultura bandi iznimno je uočljiva u Sjedinjenim Američkim Državama u kojima se nalaze brojne bande, a

kroz glazbu se njihova popularnost sve više povećava te se primjećuje utjecaj američkih bandi čak i na mlade izvan teritorija Sjedinjenih Američkih Država (Decker i sur., 2009.).

Upravo zbog kontinuiranog povećavanja važnosti koje bande imaju na mlade, ali i nedovoljne istraženosti problema odlučila sam se istražiti koji sve čimbenici utječu na pojavu problema u ponašanju koji u budućnosti mogu dovesti do ozbiljnijeg kriminalnog ponašanja i uključivanja u bande. Također, održivost i rasprostranjenost bandi kao alternativne socijalizacijske grupe doprinijela je mojoj zainteresiranosti za pisanje o ovoj tematici.

3. POREMEĆAJI U PONAŠANJU

Različiti autori definiraju poremećaji u ponašanju na različite načine. Pojedini autori ih određuju kao ponašanja kojima mladi stvaraju štete ili probleme sebi i/ili drugima, dok ih drugi autori definiraju kao ona ponašanja kojima se krše norme u određenom socijalnom okruženju. Općenito, probleme u ponašanju možemo definirati kao ona ponašanja koja ometaju osobu u njezinom redovitom funkcioniranju te mogu biti štetna za osobu ili okolinu u kojoj živi (Zrilić, 2011.). Također, poremećaji u ponašanju kreću se od lakših oblika kao što su nametljivo ponašanje, prskos, laganje; do težih oblika kao što su huligansko ponašanje, odlazak u kladionice, skitnja, nedopušteni odlasci u noćne klubove, vršnjačko nasilje.

Poremećaje u ponašanju možemo podijeliti na internalizirane i eksternalizirane poremećaje u ponašanju. U internalizirane poremećaje možemo ubrojiti nemarnost, povučenost, nezainteresiranost, dok u eksternalizirane poremećaje možemo ubrojati ponašanja kao što su skitnja, huligansko ponašanje, poremećaji seksualnog ponašanja (Zrilić, 2011.). Antisocijalna ponašanja smatraju se socijalno neprihvatljivim ponašanjima kojima se nerijetko krše pravne norme te imaju negativne posljedice za pojedinca i njegovu okolinu. Ukoliko se antisocijalna ponašanja odvijaju kroz duži vremenski period te se javljaju u različitim okolinama, to onda predstavlja probleme u ponašanju (Vrselja, 2010.). Autorica Vrselja (2010.) definira poremećaje u ponašanju kao ona ponašanja koja predstavljaju odstupanje od uobičajnih obrazaca ponašanja u okolini pojedinca. Naime, tu treba napomeniti da različite kulture imaju različita shvaćanja uobičajnih obrazaca ponašanja za tu određenu zajednicu. Poremećaji u ponašanju obuhvaćaju široki spektar rizičnih ponašanja – od preddelinkventnog ponašanja do delinkventnog ponašanja (Vrselja, 2010.).

Autor Macanović (i sur., 2016.) preddelinkventna ponašanja naziva aktivnom pojavom, koja svakodnevno prikazuje poremećene sisteme vrijednosti kroz kršenje normi i to od obiteljskih pravila i normi do škole te šire društvene zajednice u kojoj pojedinac živi. Primjerice, u preddelinkventna ponašanja možemo ubrojiti brojne izostanke iz škole, napuštanje školovanja, skitnja, nasilničko ponašanje prema vršnjacima, konzumacija alkohola i drugih psihoaktivnih tvari, nepoštivanje kućnog reda. Međutim, preddelinkventna ponašanja ne krše pravne norme te ih iz tog razloga ne možemo smatrat samim delinkventnim ponašanjima (Macanović i sur., 2016.).

4. DELINKVENCIJA

Počevši od samog naziva, delinkvencija nalazi svoj korijen u dvije latinske riječi: *delictum* i *delinquere*. Riječ *delictum* označava kažnjivo ponašanje, dok pojam *delinquere* predstavlja pogriješiti (Macanović i sur., 2016.). Delinkvencija, kao jedan od oblika problema u ponašanju, obuhvaća teže oblike problema u ponašanju, kao i kriminalne aktivnosti. Naime, delinkventna ponašanja možemo nazvati i problemima u ponašanju u užem smislu, odnosno ona ponašanja koja su zakonom zabranjena (Vrselja, 2010.). Autor Krstić (2014.) navodi kako je kriminalitet dio delinkvencije, a da delinkvencija predstavlja devijantna ponašanja koja se događaju u određenoj zajednici. Stoga, delinkvencija obuhvaća ponašanja koja možemo nazvati neprilagođenim ponašanjima, primjerice odgojna zapuštenost, društvena neprilagođenost, asocijalnost; sve do kriminalnih ponašanja mladih. Slično kao i za poremećaje u ponašanju, mnogi autori su imali vlastite definicije što je to delinkventno ponašanje. Stoga, pojam delinkvencije možemo promatrati i iz pravno-normativnog značenja, pri čemu delinkvenciju definiramo kao ponašanja koja sadrže kriminalitet i ostala kaznena djela.

U širem smislu, delinkvencija se smatra kao oblik devijantnog ponašanja koja se proteže od ponašanja zabranjenih zakonom do onih koji su suprotni od moralnih normi društva u kojem se nalaze (Krstić, 2014.). S obzirom da su počinitelji delinkventnih ponašanja često mlade osobe, bitno je sagledati razloge i rizične čimbenike koji dovode do navedenih ponašanja. S obzirom na dob javljanja delinkventnog ponašanja, možemo primjetiti da postoje mladi s ranim i kasnim delinkventnim ponašanjem (Vrselja, 2010.). U pogledu ranog javljanja delinkventnom ponašanja kod mlade osobe, može se očekivati pojava ozbiljnog

delinkventnog ponašanja u adolescenciji te prijestupništva kroz cijeli život. Kod kasnih delinkvenata, odnosno mladih koji se ponašaju delinkventno tek u srednjoj ili kasnoj adolescenciji, može se očekivati prestanak devijantnog ponašanja u ranim dvadesetim godinama života (Vrselja, 2010.).

Navedena društveno neprihvatljiva ponašanja nerijetko ostavljaju negativne posljedice, i to ne samo na počinitelja istih nego i na njegovu obitelj i društvo u kojem živi. Ovakva skupina prijestupnika vrlo je heterogena skupina, što zasigurno otežava reduciranje ove vrste ponašanja (Vrselja, 2010.). Kriminalitet, osobito delinkvencija, kao društvena pojava predstavlja uzrok sve veće zabrinutosti država svijeta – od svakog pojedinca zajednice, sve do državnih institucija. Takva ponašanja uključuju nemoralna ponašanja, prihvaćanje neprihvatljivih oblika ponašanja, odbacivanje roditeljskih savjeta, prihvaćanja pravila određenih subkultura, prekomjerno korištenje alkohola i drugih psihoaktivnih substanci te problema sa zakonom (Macanović i sur., 2016.). Tu možemo govoriti i o pojmu kriminogene infekcije, koja je osobito prisutna među osuđenim osoba te je specifična za navedenu subkulturu.

Kriminogena infekcija je usko povezana s agresivnim i destruktivnim ponašanjem, zlostavljanjem te narušenim obiteljskim odnosima. Ona nastaje pri neprihvatanju i nepridržavanju društvenih normi, što dovodi do neprilagođenog ponašanja koji nije u skladu s normama društva u kojem pojedinac živi (Macanović i sur., 2016.). Upravo zatvoreni sistemi kao što su zatvori ukazuju na utjecaj kriminogenih faktora. Takvi kriminogeni faktori predstavljaju rizik za pojavu neprimjernih ponašanja kod djece i mladih. Mladi, koji prihvaćaju kriminogenu infekciju kao sistem vrijednosti, nerijetko se zbog istog ponašaju asocijalno i neprilagođeno (Macanović i sur., 2016.). Ova pojava javlja se pri manjku socijalizacije te je osnova za pojavu neprilagođenog ponašanja, što ukazuje na činjenicu da se delinkventna ponašanja mladih ne događaju slučajno. Zbog toga mnoge bogate države nastoje uložiti novce kako bi spriječili i eliminirati delinkventna ponašanja u njihovom društvu (Macanović i sur., 2016.).

4.1. Etiologija delinkventnog ponašanja

Kako bi lakše i bolje razumijeli kompleksna ponašanja mladih osoba, kao što su delinkventna ponašanja, važno je osvrnuti se na teorije koje objašnjavaju iste. Postoje mnoge teorije koje nastoje objasniti uzroke i razloge javljanja delinkventnih ponašanja mladih osoba.

Autor Macanović (i sur., 2016.) smatra da se delinkventna ponašanja mogu objasniti kroz biološke, psihološke te sociološke teorije.

Biološke teorije u osnovi smatraju da devijantna ponašanja mladih nalaze uzrok u biološkim čimbenicima, to jest u karakteristikama ličnosti. Biološki teoretičari smatraju da su devijantna ponašanja urođena te biološki određena. Neke od bioloških teorije koje objašnjavaju pojavu delinkventnog ponašanja mladih su primjerice: frenološka teorija koja govori o tome da razvijeniji donji dio lubanje dovodi do dominacije nižih sklonosti, ujedno i sklonosti prema kriminalnom ponašanju; genetska teorija koja smatra da je kriminalitet posljedica genetskih faktora te psihopatološka teorija čiji predstavnici smatraju da su mentalni i emocionalni poremećaji ličnosti uzrok pojave kriminaliteta pojedinca (Macanović i sur., 2016). Sljedeći način objašnjenja delinkventnih ponašanja je kroz psihološke teorije koje polaze od povezanosti psihičkih osobina ličnosti pojedinca te devijantnog ponašanja istog. Zajednička osnova psihološkim teorijama je da se devijantna ponašanja objašnjavaju kroz inteligenciju, emocije i stavove pojedinca (Macanović i sur., 2016.).

Psihološke teorije dijelimo na teoriju inteligencije te psihoanalitičke teorije. Teorija inteligencije objašnjava devijantna ponašanja kroz sniženu inteligenciju osobe, dok predstavnici psihoanalitičke teorije kao što je Sigmund Freud objašnjavaju devijantna ponašanja kroz povezanost nagona osobe te Gustav Jung putem kompleksa želja (Macanović i sur., 2016.).

U pogledu socioloških teorija smatra se da su devijantna ponašanja reakcija normalnih osoba na društvenu situaciju u kojoj se trenutno nalaze. Uzroci devijantnog ponašanja nastoje se pronaći u socijalnom sistemu zajednice u kojoj pojedinac živi, ekonomskom položaju te kulturnim razlikama osobe. Neke od socioloških teorija koje objašnjavaju delinkventna ponašanja su teorija anomije, teorija diferencijalne asocijacije, teorija delinkventnih subkultura te teorija etiketiranja (Macanović i sur., 2016.). Teorija anomije govori o tome kako se anomija javlja kada društvo nema jasnih normi koje bi utjecale na ponašanje pripadnika zajednice, što dalje dovodi do uznemirenosti pripadnika pa i do pojave kriminaliteta. Teorija diferencijalne asocijacije objašnjava pojavu delinkventnog ponašanja kroz preuzimanje uzora iz delikventnih grupa kroz komunikaciju i interakciju s istima te je

dakle takvo ponašanje naučeno, a ne urođeno. Nadalje, predstavnici teorije delinkventnih subkultura smatraju da delinkventne skupine vlastiti sustav vrijednosti i stavova te vlastite norme čiji se članovi moraju pridržavati (Macanović i sur., 2016.). Teorija etiketiranja navodi da se kroz etiketiranje devijantno ponašanje može pojačati. To je povezano s pojavom da se mlade osobe ponašaju sukladno tome kako ih drugi vide, što može dovesti do toga da se ponašaju devijantno. Međutim, davanje etikete osobi da je „problematična“ može dovesti do kažnjavanja iste od njihove okoline na način da dolazi do socijalnog isključenja ili kazni (Kamenov i Majdak, 2010.). Kako bi se etiketa zadržala, moraju biti zadovoljeni sljedeći uvjeti: delinkventna osoba i njegovo okruženje moraju vidjeti navedenu etiketu kao dio moralnog karaktera delinkventa; iz ponašanja osoba iz delinkventove okoline treba se primjetiti da je etiketa koja je dana delinkventu negativnog karaktera, te konačno sam delinkvent treba primjetiti i prihvatiti etiketu koju mu društvo pridaje te se ponašati u skladu s njom (Kamenov i Majdak, 2010.).

Osim navedenih teorija, delinkventna ponašanja mogu se objasniti pomoću Pattersonove teorije prisile (Vrselja, 2010.). Ova teorija objašnjava dvije skupine delinkvenata. Prva je skupina delinkvenata s ranim javljanjem delinkventnog ponašanja, a druga je skupina delinkvenata s kasnim javljanjem delinkventnog ponašanja. Rano javljanje delinkventnog ponašanja događa se najčešće u razdoblju kasnog djetinjstva ili rane adolescencije, dok kasna obilježava javljanje delinkventnog ponašanja u razdoblju srednje ili kasne adolescencije (Vrselja, 2010.). Pri ranom javljanju delinkventnog ponašanja, veliku ulogu ima obitelj te interakcije unutar obitelji, dok je za kasna delinkvencija češće javlja zbog utjecaja vršnjaka kroz trening devijantnosti, čime dolazi do smanjenja utjecaja od strane roditelja (Vrselja, 2010.).

Prema autoru Šincek (2007.), društveno neprihvatljivo ponašanje može se razviti na dva načina. Prvo predstavlja mehanizam prisile koji se odvija unutar obiteljskih interakcija dok drugo predstavlja trening devijantnosti na način da će mlade osobe birati vršnjake koje nagrađuju njihova ponašanja, a izbjegavati vršnjake čija ponašanja djeluju kažnjavajuće na njih. Stoga, mladi društveno neprihvatljivog ponašanja za prijatelje će birati druge mlade društveno neprihvatljivog ponašanja (Šincek, 2007.).

Druga razvojna teorija koja nastoji objasniti kompleksna delinkventna ponašanja jest Moffittova teorija kontinuirane i adolescentne delinkvencije. Ona navodi kako mlade osobe koje se kontinuirano delinkventno ponašaju, s takvim ponašanjem započinju vrlo rano i to najčešće u djetinjstvu. S druge strane, adolescentni delinkventi svoja delinkventna ponašanja

iskazuju tek u razdoblju adolescencije, gdje može doći i do privremene uključenosti u kriminalne aktivnosti (Vrselja, 2010.). Zanimljiva je činjenica da i Patterson i Moffitt naglašavaju da je roditeljsko ponašanje u djetinjstvu od iznimne važnosti u pogledu javljanja ranog delinkventnog ponašanja. Uz to, Moffitt navodi i ulogu bioloških faktora na javljanje delinventnog ponašanja i to osobito neuropsiholoških deficita (Vrselja, 2010.).

Patterson je zaslužan za još jednu teoriju koja objašnjava delinkventna ponašanja, a to je teorija prisile. Prema teoriji prisile, razlikuje se mogućnost učenja antisocijalnih ponašanja od usvajanja i kasnije pojave ovakvih obrazaca ponašanja te upravo ova teorija nastoji obrazložiti što to stvara razlike u učestalosti neprihvatljivog ponašanja (Šincek, 2007.). Teorija prisile također navodi važnost obiteljske okoline, objašnjavajući da je antisocijalno ponašanje djece i mladih naučeno kroz interakciju s obitelji. Primjerice, dijete se može agresivno ponašati kako bi postigao kontrolu u određenim situacijama (Šincek, 2007.). Nakon navođenja tek nekoliko teorija koje objašnjavaju pojavu i razloge javljanja delinkventnih i antisocijalnih ponašanja mladih osoba, možemo primjetiti koliko je delinkventno ponašanje kompleksno, važno za razumijeti, preventirati, suzbiti te dublje i detaljnije istraživati.

4.2. Rizični čimbenici delinkvencije

Delinkventna se ponašanja odvijaju zbog utjecaja raznih činitelja rizika. Krstić (2014.), navodi da se čimbenici delinkventnog ponašanja mogu podijeliti u dvije skupine: primarni čimbenici i sekundarni čimbenici.

U primarne čimbenike ubrajamo dezintegraciju obitelji, odnose među članovima obitelji te nezainteresiranost roditelja. Dezintegrirana obitelj se može definirati kao obitelj u kojoj nije prisutno zajedništvo, podrška niti suglasnost članova obitelji oko bitnih pitanja, emocionalno su nepovezani te u obitelji postoje stalni sukobi i svađe koje se ne razrješavaju. Razlozi za postojanje dezintegracije obitelji su razni: od smrti jednog od supružnika ili smrti djeteta, dugog odsustva jednog od roditelja, dugoročne nezaposlenosti, nevjestva, migracije obitelji, neželjene ili izvanbračne trudnoće, do samoubojstva jednog od članova obitelji (Krstić, 2014.).

Odnosi među članovima također znatno utječu na pojavu delinkventnih ponašanja mladih osoba. Neki od indikatora disfunkcionalne i dezintegrirane obitelji je stvaranje grupa unutar

obitelji, zapuštenost djece, zanemarivanje obiteljskih uloga te sama pojava delinkventnih ponašanja i kriminaliteta. Izvješća centra socijalnog rada navode da su glavni razlozi dezintegracije obitelji svakako odsutnost oca obitelji, zaposlenja u inozemstvu te alkoholizma jednog od roditelja koji nerijetko dovodi i do pojave nasilja u obitelji (Krstić, 2014.). Kada sagledamo činjenicu da je obitelj prva društvena sredina u kojoj djeca i mladi imaju interakciju s drugima te usvajaju njihove norme i obrasce ponašanja, jasno nam je kako nezainteresiranost roditelja negativno utječe na djecu i mlade (Krstić, 2014.).

U pogledu sekundarnih čimbenika delinkventnih ponašanja možemo ubrojiti materijalni status obitelji, nezaposlenost roditelja te migracije obitelji. Materijalni status obitelji može biti čimbenik rizika u dva ekstremeta: u slučaju siromašne obitelji koja jedva živi u skromnim stambenim uvjetima te dobrostojeća obitelj u kojoj su roditelji djeci omogućili sve što su poželjela u pogledu materijalnih stvari. Međutim, u oba ekstremna slučaja može se primjetiti nedostatak odgoja i kontrole od strane roditelja (Krstić, 2014.). Pojava siromaštva obitelji, koja može dovesti do delinkvencije, nerijetko se javlja i zbog nezaposlenosti jednog ili oba roditelja. Takve obitelji postaju ovisni o novčanim potporama koje dobivaju od strane Centra za socijalnu skrb kako bi mogli zadovoljiti osnovne potrebe članova obitelji. Također, djeca i mladi iz obitelji s izbjegličkim statusom ili obitelji koje su migrirale potencijalno imaju veće šanse za delinkventnim ponašanjem. Razlog tome je što dolazi do promjene sredine u kojoj su dosad živjeli, što može uzrokovati probleme s integracijom s novom zajednicom u kojoj žive, neprihvatanjem od strane vršnjaka ili nerazumijevanja od strane profesora u školi (Krstić, 2014.). Za razliku od prethodnog autora, autor Macanović (i sur., 2016.) čimbenike koji utječu na pojavu delinkventnog ponašanja dijeli na egzogene čimbenike i endogene čimbenike.

Egzogeni čimbenici predstavljaju vanjske čimbenike rizika koji utječu na pojavu delinkvencije. Od brojnih egzogenih čimbenika, najbitniji su obitelj, škola i obrazovanje, način provođenja slobodnog vremena, utjecaj medija te utjecaj vršnjaka. Obitelj, kao primarna društvena grupa, osim materijalne uloge ima i obrazovnu i socijalizacijsku ulogu. U procesu socijalizacije, izrazitu važnost imaju roditelji. Djeca svoje roditelje vide kao uzor i model ponašanja te preuzimaju stavove i norme od roditelja. Obitelj u kojoj djeca svakodnevno prisustvuju svađama i nasilju te u kojoj nema dovoljno materijalnih sredstava za podmiravanje osnovnih životnih potreba članova obitelji dolazi do dezorganizacije koja ostavlja negativan utjecaj na razvoj i ponašanje mlade osobe (Macanović, 2016.). Obiteljske nevolje imaju široku lepezu utjecaja na djecu, od različitih obiteljskih procesa kao što su nasilje u obitelji, stroga disciplina roditelja; do onih povezani s nepovoljnim ekološkim

položajem obitelji kao što su nizak socioekonomski status obitelji ili samohrano roditeljstvo (Vrselja i Pandžić, 2018.). Kada dijete ili mlada osoba ne nalazi čvrst i stabilan uzor u obitelji, osobito roditeljima, oni nerijetko za uzor uzimaju svoje vršnjake ili druge osobe koje su često uključene u različite kriminalne radnje. U ovakvim disfunkcionalnim obiteljima dolazi do odbacivanja djece, njihove skitnje, agresivnih i drugih delinkventnih ponašanja kojima se krše društvene norme te se otvara mogućnost počinjenja težih kažnjivih djela (Macanović i sur., 2016.). Mnoga istraživanja potvrđuju korelaciju utjecaja obitelji na pojavu delinkventnih ponašanja mladih. Tako primjerice istraživanje koje je proveo Odette Phillipon pokazuje da su maloljetni delinkventi češće članovi disfunkcionalnih i nesređenih obitelji. Pri utjecaju obitelji, veliku ulogu ima i cjelovitost iste. Djeca iz obitelji u kojima je došlo do razvoda roditelja, izvanbračnih obitelji ili obitelji u kojem je jedan od roditelja napustio obiteljsku zajednicu su u većem riziku u pogledu kriminogene infekcije i delinkvencije. Osim navedenog, asocijalna ponašanja kao što su alkoholizam, skitnja, prosjačenje i prostitucija odraslih članova obitelji ostavlja negativan utjecaj na razvoj i odgoj djece, te to vodi prema delinkvenciji djece (Macanović i sur., 2016.). Kao što primjećujemo, oba autora stavljaju veliki naglasak na utjecaj obitelji na mlade koja, ukoliko je disfunkcionalna i narušenih odnosa, predstavlja pogodu za pojavu delinkvencije i kriminaliteta kod mladih.

Nakon obiteljskog doma, škola predstavlja mjesto na kojem mladi provode većinu svog vremena. Škola kao odgojno obrazovna ustanova ima veliki utjecaj ne samo na prenošenje znanja mladima, nego i na njihov odgoj i učenje društvenih normi ponašanja. Jedno od učestalijih problema jest rano napuštanje obrazovanja kod mladih osoba, a to ostavlja prostor za skitnju te druženje s delinkventnim vršnjacima što dovodi i do delinkvencije same mlade osobe (Macanović i sur., 2016.). Dva kritična razdoblja za napuštanje škole su šesti razred osnovne škole, često zbog neopravdanih sati te sukoba s nastavnicima i vršnjacima, te prvi razred srednje škole zbog istih razloga i zbog potrebe za dokazivanjem među vršnjacima. Međutim, iako škola predstavlja čimbenik rizika za pojavu delinkvencije, ona ujedno predstavlja i mjestom za sprječavanje daljneg razvitka delinkventnog ponašanje kroz prepoznavanje ranih obrazaca devijantnog ponašanja i suzbijanju istog (Macanović i sur., 2016.). U današnje vrijeme delinkventno ponašanje je sve više povezano s načinom provođenja slobodnog vremena. Pojedina su istraživanja pokazala da je najviše kaznenih djela počinjeno upravo tijekom slobodnog vremena. U razdoblju adolescencije dolazi do izrazite potrebe mladih za druženje s vršnjacima, za zabavom, odlascima u barove i klubove. Zbog toga je potrebno obratiti pozornost o načinu nošenja mladih s osjećajem dosade i

usamljenosti, jer upravo takvi osjećaji vode prema traženju uzbuđenja kroz delinkventna ponašanja (Macanović i sur., 2016.). Mediji, kao sredstvo masovne komunikacije, služi kao mjesto pružanja informacija i znanja, ali i kao mjesto zabave i provođenja slobodnog vremena. Međutim, prikazivanjem nasilja i ostalih kriminalnih radnji dolazi do poremećaja sustava vrijednosti koji vodi prema delinkvenciji. Tako mediji imaju izrazito negativan utjecaj na ponašanje mladih ukoliko mladi prihvaćaju vrijednosti koji se prikazuju putem medija, identificiraju se s tim vrijednostima i ponašaju u skladu s njima te samim time se podržavaju agresivna ponašanja (Macanović i sur., 2016.). Grupa vršnjaka nerijetko se povezuje putem slušanja iste glazbe. Takva ujedinjenost dovodi do osjećaja kolektivnog identiteta, bez obzira na žanr glazbe, dob ili društvenoj grupi kojoj pripadaju.

Jedno od vrsta grupa vršnjaka su takozvane bande koje su pogodne za kriminalna i delinkventna ponašanja. Bande se nerijetko povezuje s žanrom glazbe kojeg nazivamo *gangsta rap*, koji predstavlja odraz života bandi i okruženja u kojem bande žive. Njihovi stihovi obično prikazuju delinkventna, agresivna ponašanja te mizoginiju, što predstavlja karakteristike kulture bandi. Tako je *gangsta rap* u mogućnosti da proširi svoje norme i ideale na opću populaciju s obzirom na uvođenje istog u glavne medije (Lozon & Bensimon, 2017.). Dodatan rizični čimbenik predstavlja utjecaj vršnjaka na ponašanja mladih osoba. Vršnjačke grupe služe kao motivacija, pridaju osjećaju pripadnosti te utječu na socijalizaciju mlade osobe. Premda, utjecaj vršnjaka može imati i negativan utjecaj na mladu osobu kroz kriminogenu infekciju kroz koju se mijenjaju vrijednosti mlade osobe. Vršnjaci osobito jak utjecaj imaju na mlade koji su nesigurni, povodljivi, imigrante te one bez izgrađenog vrijednosnog sustava (Macanović i sur., 2016.). Delinkventna ponašanja mogu se pojaviti i zbog želje za pripadanjem određenoj grupi vršnjaka. Tako se nerijetko delinkventna ponašanja objašnjavaju nastojanjem mlade osobe za dokazivanjem ostalim članovima vršnjačke grupe. Upravo zbog činjenice da autoritet roditelja slabi u razdoblju adolescencije, treba se posebna pažnja posvetiti utjecaju vršnjaka na ponašanje i stavove mlade osobe s obzirom da vršnjaci postaju najznačajniji u pogledu socijalizacije (Macanović i sur., 2016.).

Nadalje, osim egzogenih čimbenika, na ponašanje mladih utječu i endogeni čimbenici. Endogeni čimbenici predstavljaju subjektivne, odnosno unutarnje čimbenike koji mogu utjecati na pojavu delinkvencije. Stoga u ovu skupinu najčešće ubrajamo čimbenike koji utječu na ličnost mlade osobe, kao što su primjerice: inteligencija, emocije te motivi (Macanović i sur., 2016.). Inteligencija delinkventnih i nedelinkventnih mladi nastoji se objasniti kroz socio-ekonomski status, pri čemu mladi s lošijim socio-ekonomskim statusom

imaju slabije mogućnosti obrazovanja te su siromašni. U pogledu emocija, one se nerijetko povezuju i s psihičkim ponašanjima i to osobito kada je riječ o negativnim emocijama poput agresivnosti ili mržnjom. Autor također navodi poznatog istraživača u kriminalnoj psihologiji koji objašnjava kako je oko 60% delinkvenata previše emotivno, te su emocije u čak 12% razlog pojavljivanja delinkventnih ponašanja mlade populacije (Macanović i sur., 2016.). U konačnici, motivi predstavljaju svjesna poduzimanja određenih radnji od strane određene osobe. Motivi kao pojam su izrazito povezani s pojmovima kao što su ciljevi, želje, interesi te oni svi zajedno utječu na ponašanje mlade osobe. Pri počinjenju kriminalnih i delinkventnih djela, motiv je uvijek prisutan. Ukoliko motiva nema, moguće je da osoba koja je to djelo počinila ima određenih psihičkih problema. Stoga autor Macanović (i sur., 2016.), navodi četiri grupe motiva kod delinkvenata, a to su: motivi kompenzatornog karaktera koji se javljaju zbog osjećaja manje vrijednosti; motivi iz osvete u slučaju osjećaja nepravde, motivi kojim se održava pojedini važan status u grupi kojoj mlada osoba pripada te motivi kod osoba s nedovoljnim ili pogrešnim odgojom.

4.3. Rana i kasna delinkvencija

Delinkventna ponašanja možemo raspodijeliti na ona koja se javljaju u ranoj dobi i ona koja se javljaju u kasnijoj dobi. Patterson i Moffitt tvrde kako osobe koje su rano započele s delinkventnim ponašanjem imaju veću šansu za nastavkom delinkventnog ponašanja u adolescenciji, ali i u odrasloj dobi (Šincek, 2007.). Za razliku od njih, mladi koji se u takva ponašanja uključuju kasno, primjerice u adolescenciji, odustaju od ovakve vrste ponašanja od 23. godine pa na dalje. U slučaju mladih delinkvenata koji rano započinju s delinkventnim ponašanja, Pattersonova i Moffittina teorija navode važnost uloge roditelja u razvoju ovakve vrste ponašanja (Vrselja, 2010.). Tako Moffitt smatra da je rano pojavljivanje delinkventnog ponašanja povezano s poteškoćama u neuropsihološkom funkcioniranju koje dakako utječu na antisocijalna ponašanja djeteta. Patterson naime posvećuje važnost obitelji, koja kroz nedovoljnu brigu, odgoj, neprimjereno discipliniranje te nemogućnost razrješavanja problema u obitelji može za posljedicu imati rano javljanje delinkventnog ponašanja kod djece (Šincek, 2007.). Oba autora slažu se s mišljenjem da će delinkventi s ranim javljanjem delinkventnog ponašanja nerijetko postati kronični delinkventi, odnosno da će se njihova delinkventna ponašanja pojavljivati kroz cijeli životni vijek. Osim toga, oba autora naglašavaju važnost

utjecaja vršnjaka na ponašanje mlade osobe. Mladi se često ponašaju na isti način kao delinkventni vršnjaci kako bi se osjećali prihvaćeno te kako bi se uklopili u vršnjačku grupu. Patterson također pridaje važnost delinkventima s kasnijim javljanjem delinkventnog ponašanja koji se druže s drugim delinkventnim vršnjacima te podržavaju takvu vrstu ponašanja. Kasnija pojava delinkventnog ponašanja često se javlja zbog promjene u nadzoru od strane roditelja (Šincek, 2007.).

Obitelji u kojima su prisutne prisilne interakcije među članovima obitelji često su povezani s neodgovarajućim ponašanjem roditelja, manjka kontrole i nadzora nad djecom te oštro kažnjavanje podložnije su za rano javljanje neprimjerenih i delinkventnih obrazaca ponašanja kod djece. Osim obitelji, važan utjecaj ranog javljanja delinkventnog ponašanja imaju i vršnjaci. Ukoliko je dijete naučilo socijalne vještine ponašanja od strane roditelja, on će se nastaviti ponašati agresivno i neposlušno, čak i u socijalizaciji i komunikaciji s vršnjacima koje najčešće upoznaje u školi. Upravo takva ponašanja mogu dovesti do odbacivanja od strane vršnjačke grupe, što ujedno povećava rizik razvoja antisocijalnog ponašanja koji se odvija kroz mehanizam prisile i negativnih potrepljivanja (Vrselja, 2010.).

U slučaju kasne delinkvencije, kao i kod rane delinkvencije, važnu ulogu ima druženje s delinkventnim vršnjačkim skupinama. Njihovo se druženje može objasniti smanjenjem kontrole i nadzora od strane roditelja u razdoblju adolescencije. Kroz druženje s delinkventnim vršnjacima dolazi i do treninga devijantnosti, pri čemu se mladi odlučuju za druženje s vršnjacima koji nagrađuju njihova ponašanja umjesto da ih kažnjavaju za ista (Vrselja, 2010.).

4.4. Spolne razlike

Delinkventna ponašanja možemo promatrati i prema razlikama u spolu. Brojna istraživanja potvrđuju činjenicu da se takve razlike javljaju vrlo rano u djetinjstvu, i to u već u dobi od treće do pete godine života. Kako bi objasnili razlog javljanja spolnih razlika u delinkvenciji, ponovno pozornost vraćamo na roditelje (Vrselja, 2010.).

Prema Pattersonovom tumačenju, dječaci češće biraju vršnjake koji podupiru njihova delinkventna ponašanja. Također, činjenica je da će se vjerovatnije agresivna ponašanja djevojčica ignorirati, dok će dječaci koji pokazuju agresivna ponašanja dobiti bilo negativne

ili pozitivne posljedice. Jedno od istraživanja kao rezultat je dobio da djetetov spol utječe na to kako će roditelji reagirati na agresivna ponašanja (Vrselja, 2010.). Tako su roditelji ignorirali agresivna ponašanja djevojčica, a prema agresivnim dječacima su imali pozitivnu reakciju. Patterson navodi kako će djevojčice koje se agresivno ponašaju često biti odbačene od strane vršnjačke grupe (Vrselja, 2010.).

Spolne razlike objašnjava i Moffitt, koji navodi da su kontinuirana delinkventna ponašanja učestalija kod dječaka, nego kod djevojčica. Razlog tome je što dječaci češće imaju težak temperament, kasnije se razvijaju verbalno i motorički te imaju poteškoće u učenju. Već ranije spomenuta Moffittina teorija kontinuirane delinkvencije navodi da su adolescentni delinkventi podjednako mladići kao i djevojke (Vrselja, 2010.).

Međutim, u općenitom broju muškarci su češće počinitelji kaznenih i delinkventnih djela, dok je delinkvencija kod žena uglavnom prisutna u razdoblju adolescencije. Mladići i djevojke u kasnoj delinkvenciji počinju se ponašati delinkventno ukoliko postoji model koji se delinkventno ponaša te ukoliko oni vide posljedice takvog ponašanja kao nagrade.

Stoga će se djevojke koje pohađaju spolno miješane škole uključiti u delinkventna ponašanja ukoliko imaju delinkventne vršnjačke modele te su nagrađene za pripadnost delinkventnoj vršnjačkoj grupi (Vrselja, 2017.).

5. BANDE

Prema definiciji Centra za socijalnu pravdu (2009.), definicija bande treba ispunjavati nekoliko uvjeta. Ona je izdržljiva, uglavnom ulična skupina mladih osoba koja svoju grupu vidi kao uočljivu grupu; koja sudjeluje u delinkventnim i kriminalnim aktivnostima; djeluju na određenom teritoriju, imaju specifičan način identifikacije te su sukobljeni s drugim bandama (Cottrell-Boyce, 2013.). Tako jedno od istraživanja koje spominju autor Ebsensen i suradnici (1993.) prikazuje kako mladi koji su članovi bandi imaju veću stopu kriminalnih radnji od osoba koji nisu uključeni u bande. Lozon i Bensimon (2017.) smatraju kako su bande kao skupine mladih osoba strukturirane na način da se prikazuju delinkventna ponašanja i kriminalne radnje.

Kako bi se delinkvencija pojačala, potrebno je organizirati grupe mladih koje nazivamo bande. Takve će grupe predstavljati pogodno okruženje za činjenje težih kriminalnih aktivnosti, primjerice kroz *gangsta rap* koji je ranije spomenut. Upravo zbog sličnih iskustava slušalaca, koji su najčešće mlade osobe, doći će do identifikacije s glazbom koju slušaju (Lozon & Bensimon, 2017.).

Ono što održava ovakve grupe jest činjenica da se delinkventni mladi koji su članovi bandi nastavljaju družiti s drugim vršnjacima koji su članovi bande, iako ih oni mogu dovesti u nevolju. Tu primjećujemo izrazitu predanost članova bande, što sugerira da mladi koji su toleriraju kriminalne aktivnosti od svojih vršnjaka su spremniji sami postati članovi bande ili se uključiti u druge ulične aktivnosti nego što su na to spremni mladi koji imaju netolerantan stav (Ebsensen i sur., 1993.). U nastavku ću se fokusirati različite vrste bandi, njihovu kulturu i subkulturu.

5.1. Ulične i zatvorske bande

Ulične i zatvorske bande skupine su ljudi koji se bave kriminalnim aktivnostima. Ono seže od crtanja grafita do teških kriminalnih radnji kao što je trgovina drogom ili čak ljudima.

Međutim, ove dvije skupine bandi možemo razlikovati po trajnosti i kolektivnom identitetu grupe (Pyrooz i sur., 2011.). Ulične bande predstavljaju izdržljive skupine mladih ljudi koji su ulično orijentirani te su nezakonite aktivnosti dio njezinog grupnog identiteta. S druge strane, zatvorska banda kao organizacija djeluje unutar zatvorskog sistema te je orijentiran prema kriminalu. Unutar takve skupine postoji i utvrđeni kodeks ponašanja čiji se članovi moraju pridržavati (Pyrooz i sur., 2011.). Weide (2020.) u svojem radu opisuje članove zatvorskih bandi kao psihološki amoralne i psihopatski orijentirane osobe. On navodi kako se članovi zatvorskih bandi često opisuju kao opaki, nemilosrdni, nasilni i opasni. Usprkos brojnim sličnostima među uličnim i zatvorskim bandama, zatvorske su bande više kontrolirane i organizirane nego što su ulične bande. Zatvorske bande više prikazuju rasne i etničke homogenosti, instrumentalno nasilje, kolektivna preprodaja droga te bezuvjetna odanost članova prema bandi kojoj pripadaju. Kod uličnih bandi vodstvo je najčešće situacijsko, nasilje je više simbolično nego instrumentalno te je preprodaja droga više stvar individualne nego kolektivne naravi (Pyrooz i sur., 2011.). Bande u zatvoru pojavljuju se iz dva razloga:

prilagodba i prihvaćanje. Fishmanov koncept deprivacije objašnjava da zatvorska kazna predstavlja i gubitak slobode kod zatvorenika. Takva strukturalna ograničenja kao što su izolacija i nedostatak privatnosti oduzimaju identitet zatvorenika. Iz tih razloga, novi zatvorenici kroz vrijeme se socijaliziraju s različitim zatvorskim subkulturama kao što su bande. Za zatvorsku su kulturu zaslužne demografske i kulturne karakteristike. Stoga, zatvorske bande nastaju zbog predinstitucionalnih uvjeta koje su zatvorenici donijeli sa sobom (Pyrooz i sur., 2011.).

Članovi uličnih bandi nerijetko zbog svojih kriminalnih i delinkventnih aktivnosti postaju zatvorenici te samim time postaju i članovi zatvorskih bandi. Međutim, postoji i specifičnost ove skupine mladih, pri čemu se neki od njih nakon osluživanja kazne i izlaska iz zatvora ponovno vraćaju u zatvorski sistem. Nakon izlaska iz zatvora ili puštanja na uvjetni otpust dolazi do smanjenja nadzora te nestanka materijalne koristi koju je zatvor pružao, kao što su stanovanje, hrana, aktivnosti i lijekovi (Pyrooz i sur., 2011.). Problematični period za zatvorenika koji je pušten na slobodu jesu prvi nekoliko tjedana nakon samog izlaska iz zatvorskog sistema. Ukoliko zatvorenik ima potporu obitelji, prijelaz iz zatvora natrag u svakodnevicu je lakši nego za zatvorenika koji je prepušten sam sebi. S obzirom da se zatvorenici najčešće vraćaju na mjesto prebivališta, to znači da se zatvorenici koji su članovi bandi vraćaju u susjedstvo nad kojim vlada banda čiji su oni članovi. Upravo tamo nailaze ponovno na rizične čimbenike kao što su loša socijalna podrška zajednice, nemogućnost zaposlenja zbog loših poslovne vještina te nedovoljne razine obrazovanja (Pyrooz i sur., 2011.).

Još jedna specifičnost zatvorenika pri izlasku iz zatvora jest pojava recidivizam. Jedno istraživanje koje je provedeno u Sjedinjenim Američkim Državama otkrilo se da od cca 3000 članova bandi otpuštenih iz probacije i cca 2500 otpuštenih iz zatvora njih 6% otpuštenih iz probacije i 24% iz zatvora vratilo natrag u vlastitu bandu. Isto istraživanje dobilo je za rezultat da su u roku dvije godine 64% članova bandi koji su pušteni iz probacije i čak njih 75% koji su otpuštenih iz zatvora su ponovno uhićeni zbog novog zločina. Može se primjetiti kako su bande teška prepreka za zatvorenika te imaju važnu ulogu za period koji nastupa nakon izlaska iz zatvora (Pyrooz i sur., 2011.).

Ono što možemo zaključiti jest da članovi uličnih bandi koji ulaze u zatvorski sistem dolaze s vrlo visokom razinom kriminaliteta. Upravo zbog toga, oni su skloniji uključiti se u nasilje, imati slabe veze sa zajednicom te posjedovati deficite koji onemogućuju njihovo zaposlenje pri izlasku iz zatvora. Također, pri izlasku iz zatvora dinamika bande se nerijetko mijenja, što

dovodi do toga da zatvorenici nailaze na nove vođe s kojima oni nisu upoznati te oni sami su često nepoznati novim članovima bande. Upravo sve navedeno može itekako biti okidač za recidivizam te samim time povratak u zatvor (Pyrooz i sur., 2011.)

5.2. Subkulture

Grupe mladih ljudi s problemima u ponašanju često imaju skup životnih stilova, takozvanih subkultura, kojima oni potiču te opravdavaju činjenje delinkventnih aktivnosti. Na taj način članovi devijantne grupe preuzimaju uvjerenja, stavove i norme grupe (Bordua, 1961.). Vjerovanje u subkulture i njihove norme možemo pronaći u uličnim bandama, kao i u zatvorskim bandama. Brojna istraživanja otkrila su pridržavanje „koda ulice“ koji predstavlja sustav uvjerenja koji naglašava osiguravanje održavanje poštovanja kroz nepopustljivost i nepoštivanja autoriteta. Ono je također usko povezano sa sudjelovanjem u nasilju te viktimizaciji (Mitchell i sur., 2017.). Slično tome, brojna su istraživanja provedena vezano uz „kod zatvorenika“ koji predstavlja kulturni sustav vrijednosti, stavova i normi koji je usko vezan uz kodeks ulice. Bez obzira na to pripada li pojedinac uličnim bandama ili zatvorskim bandama, postoji mnogo dokaza koji ukazuju na to da su ovakve grupe vrijednosno drugačije od ostatka njihove zajednice. Važno je primjetiti kako pripadnost takvim subkulturama često uključuje privrženost grupi što u konačnici može dovesti do devijantnih obrazaca ponašanja. Primjerice, članstvo u uličnoj bandi je povezano s nižim obrazovnim postignućima (Mitchell i sur., 2017.). Također, zatvorenici koji su članovi bandi te se pridržavaju zatvoreničkog kodeksa rijeđe će se uključivati u tretmanske zajednice. Stoga, subkulture bandi možemo podijeliti u četiri grupe, pri čemu se dvije temelje na vjerovanju odnosno pridržavanju kodeksa ulice i zatvoreničkog kodeksa, dok se druge dvije temelje na grupama odnosno članovima ulične i zatvorske bande (Mitchell i sur., 2017.).

Subkultura vjerovanja u kodeksu ulice opisuje razvoj i održavanje subkulturnih normi kroz nasilje na ulicama i pokazivanje poštovanja unutar grupe. Naglasak se stavlja na nepovoljne ekonomske prilike u zajednici, što dovodi do beznađa i odbacivanja trenutne zajednice te stvaranja vlastite zajednice u kojem se pridržavaju kodeksa ulice. Taj kod naglašava kako je stjecanje poštovanja i poboljšanja statusa najvažniji aspekt. On također dopušta pojedincima da članovi odbacuju društvene norme te pokazuju nepopustljivost prema članovima zajednice

(Mitchell i sur., 2017.). Ono što je specifično je da članovi bande imaju mogućnost prebacivanja između uličnog i uobičajnog mentaliteta. Tako primjerice, član bande se u uličnom okruženju pridržava kodeksa ulice ponašajući se devijantno, dok se u okruženju kao što je škola ili unutar obitelji pridržavaju vrijednosti zajednice ponašajući se pristojno. Slična subkultura postoji i u zatvorima pri čemu se članovi pridržavaju zatvoreničkog koda. Neka od pravila zatvoreničkog kodeksa su da trebaju biti odani grupi, da ne smiju cinkarati članove svoje grupe, ne smiju razgovarati sa zaštitarima te moraju sačuvati samodostojanstvo (Mitchell i sur., 2017.).

Grupne subkulture navode kako su grupni procesi snažno povezani sa stvaranjem saveza, pridržavanjem uvjerenja sustava i rizičnog ponašanja. Zatvorske bande se najčešće organiziraju kao način samozaštite i dominacije moći unutar zatvora. Ulične bande kao dugotrajne zajednice prevladavaju u svim mjestima i kulturama te su angažirane u nezakonitim i nasilnim ponašanjima. Takve se bande oslanjaju na zajedništvo kroz korištenje određenih boja i simbola za prikaz grupne solidarnosti i pripadnosti (Mitchell i sur., 2017.). Tako primjerice članovi *Bloods* bande koriste crvenu boju kao način prepoznavanja, dok članovi suparničke bande *Crips* koriste plavu boju.

Ovakva ponašanja mogu se objasniti i teorijom delinkventnih subkultura. Njezin autor je Albert Cohen koji tvrdi da osobe koje su niže klase nemaju jednako dostupna sredstva za ostvarivanje vlastitih ciljeva kao što to imaju osobe iz srednje klase. On navodi da takve životne situacije dovode do osjećaja socijalne anksioznosti te osjećaja frustriranosti. Upravo zbog okolnosti, takvi se mladi okreću prema vršnjacima koji se nalaze u istoj situaciji kako bi imali osjećaj sigurnosti. Na taj način dolazi do stvaranja bandi koja predstavlja subkulturu s vlastitim sustavima vrijednosti i stavova (Macanović i sur., 2016.).

5.3. Kulture bandi

Ranija istraživanja upozoravaju na pojavu novih mlađih bandi ne samo u već utvrđenim područjima zahvaćenim bandama, nego i u dosad nepogođenim područjima grada. Razna istraživanja koja su pratila povećanje broja i opsega bandi govore o tome kako su članovi tih bandi najčešće manjinska i imigrantska omladina (Pitts, 2012.). To možemo povezati i s već ranije navedenim rizičnim čimbenikom delinkventnog ponašanja kao što je migracija obitelji.

Kako bi se objasnilo širenje kulture bandi po gradovima, osim migracija koje utječu na samo udruživanje u bande, veliku ulogu imaju mediji te medijska popularnost bandi.

Danas su djeca i mladi više u izravnom kontaktu s bandama, pri čemu se kultura bandi često prikazuje na televizijskim programima usmjerenim na mlade, različitim popularnim filmovima (Decker i sur., 2009.).

Prikazivanje kulture bandi prisutno je i u glazbi, osobito *gangsta rap*-u kojeg sam ranije navela u radu. Mediji i društvene mreže omogućili su bandama širenje njihove kultura kroz prikaz drugačijih vrijednosti i stavova. Posebice treba obratiti pozornost na američke bande, koje su postale izvor ponašanja koji je oponašan i prihvaćen od strane mladih osoba diljem svijeta (Decker i sur., 2009.).

Sumirajući sve dosad rečeno o bandama, možemo primjetiti kako su one iznimno uključene u kriminalne i devijantne aktivnosti, što ih često dovodi u probleme sa zakonom. Takve aktivnosti može ih dovesti i do osluživanja kazne u zatvoru, pri čemu oni prijelaze iz ulične bande u zatvorsku bandu. Zbog svojih drugačijih vrijednosti i stavova prema svijetu oni privlače pažnju mladih osoba u svijetu, osobito onih koji nemaju sigurno ili podržavajuće okruženje. Mediji i društvene mreže omogućuju bandama da svoju popularnost stječu i izvan teritorija na kojem su do tada bili.

6. STIGMATIZACIJA

Stigmatizacija predstavlja posljedicu negativnog etiketiranja, što dovodi do toga da se prema takvoj osobi odnosi u skladu s njezinom etiketom. Stigmatizirana osoba je pod utjecajem vrlo negativnih reakcija okoline, što može dovesti do promjene u njezinom ponašanju. Stigmatizaciju možemo podijeliti u dvije skupine: formalna i neformalna stigmatizacija. Mladi s problemima u ponašanju formalno su stigmatizirani ukoliko su kažnjeni za počinjeno kazneno djelo. No, ukoliko je u pitanju teže kazneno djelo, tada će biti prisutna i neformalna stigmatizacija od okoline i bližnjih (Kamenov i Majdak, 2010.).

Teorija etiketiranja može se podijeliti na utemeljenu teoriju o etiketiranju te teoriju posramljivanja. Prema utemeljenoj teoriji etiketiranja, etiketiranje mlade osobe od strane društvene zajednice može rezultirati time da se takvo devijantno ponašanje još više pojača.

Ukoliko se mlada osoba s problemima u ponašanju odluči ponašati na način na kojeg ga članovi društva vide, ona će se nastaviti devijantno ponašati. Također, ukoliko dođe do kažnjavanja delinkventne osobe, može doći do uključivanja u kriminalne grupe (Kamenov i Majdak, 2010.). Upravo to možemo povezati s uključivanjem mladih osoba u bande, gdje prema treningu devijantnosti mladi postaju prijatelji s vršnjacima koji njihova ponašanja nagrađuju, a ne kažnjavaju. S obzirom da se članovi bandi ponašaju na devijantan način, to će za posljedicu imati nastavak kriminalnog i delinkventnog ponašanja novouključenog člana bande. Prema autoricama Kamenov i Majdak (2010.), jedno istraživanje u pogledu teorije etiketiranja je potvrdilo kako izvršavanje kazne zatvora dovodi do smanjenja samopoštovanja te da članovi obitelji zatvorenika nerijetko prekrivaju činjenicu da je netko od bližnjih zatvoren i to upravo zbog straha od stigmatizacije.

Prema teoriji posramljivanja, sram ostavlja jasan trag na razvoj identiteta i digniteta osobe. Posramljivanje može biti na loš način, primjerice kroz formalno etiketiranje, ili na dobar način kroz posramljivanje od bliskih osoba što može dovesti do promjene ponašanja osobe. Ukoliko su osobi zbog stigmatizacije sprječeni putevi ostvarivanja ciljeva na legalan način, ona će se udružiti s osoba koje su u sličnoj situaciji što može dovesti do počinjenja kaznenih djela. Jedno od načina da se delinkventna ili kriminalna ponašanja smanje je kroz pozitivno posramljivanje od strane bližnjih jer na taj način oni mogu shvatiti značenje svojih postupaka (Kamenov i Majdak, 2010.).

7. ZAKLJUČAK

Saževši sve spoznaje dobivene proučavanjem literature vezane uz probleme u ponašanju kod mladih te uz bande i njihove subkulture moguće je izvesti zaključke o povezanosti kulture bandi na mlade s problemima u ponašanju. Bande, kao utjecajne grupne zajednice, danas imaju sve veću priliku kontakta i utjecaja na mlade osobe. S obzirom da se mladi učestalo koriste društvenim mrežama i drugim medijima, oni dobivaju sve više saznanja i informacija o različitim vrstama bandi. Jedno od najučinkovitih načina prenošenja kulture je kroz glazbu koju mladi svakodnevno slušaju. Tako brojni američki reperi kroz svoju glazbu opisuju okolnosti svojeg života, postupke i razloge postupanja te kako je pripadnost bandi utjecala na njih. Mladi koji se nalaze u sličnoj situaciji kao njihov omiljeni glazbenik, često će se identificirati s njime. Ukoliko je ta mlada osoba upoznata s delinkventnim ponašanjima,

nerijetko će se uključiti u bande kako bi dobila osjećaj pripadnosti i sigurnosti. Međutim, pripadnost u bandama često znači da su takve osobe na krivoj strani zakona. Činjenjem kaznenih djela unutar bande, mladi se stavljaju u rizik od lišavanja slobode i provođenjem ostatka mladenaštva u zatvoru. No, njihova pripadnost u bandama najčešće se nastavlja i iza rešetaka gdje svoje ulične bande zamjenjuju za zatvorske bande. Tamo nastavljaju iskazivati odanost i poštovanje prema ostalim članovima bande, tako da se kriminalne aktivnosti nastavljaju. Sve to predstavlja začarani krug s obzirom da se pri izlasku iz zatvora oni vraćaju u zajednicu u kojoj su do tada bili, u ovom slučaju natrag u prisustvo ulične bande.

8. LITERATURA:

1. Bordua, D. J. (1961). Delinquent subcultures: Sociological interpretations of gang delinquency. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 338(1), 119-136.
2. Cottrell-Boyce, J. (2013). Ending gang and youth violence: A critique. *Youth Justice*, 13(3), 193-206.
3. Centre for Social Justice (2009). *Dying to Belong: An In-Depth Review of Street Gangs in Britain*. London: Centre for Social Justice.
4. Decker, S. H., Van Gemert, F., & Pyrooz, D. C. (2009). Gangs, migration, and crime: The changing landscape in Europe and the USA. *Journal of International Migration and Integration/Revue de l'integration et de la migration internationale*, 10(4), 393-408.
5. Esbensen, F. A., Huizinga, D., & Weiher, A. W. (1993). Gang and non-gang youth: Differences in explanatory factors. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 9(2), 94-116.
6. Kamenov, Ž., & Majdak, M. (2010). DEVELOPMENT OF QUESTIONNAIRE FOR ESTIMATION OF INFORMAL STIGMATIZATION EXPERIENCE IN JUVENILES WITH SOCIALY UNACCEPTABLE BEHAVIOUR (UNS-D). *Kriminologija & socijalna integracija: časopis za kriminologiju, penologiju i poremećaje u ponašanju*, 18(1), 25-37.
7. Krstić, Ž. (2014). Činitelji delikventnog ponašanja. *Jahr: Europski časopis za bioetiku*, 5(2), 323-348.

8. Lozon, J., & Bensimon, M. (2017). A systematic review on the functions of rap among gangs. *International journal of offender therapy and comparative criminology*, 61(11), 1243-1261.
9. Macanović, N., Pavlović, N. G., & Kuprešanin, J. (2016). *Maloljetnička delinkvencija: prevencija i resocijalizacija*. Udruženje nastavnika i saradnika Univerziteta u Banjoj Luci.
10. Mitchell, M. M., Fahmy, C., Pyrooz, D. C., & Decker, S. H. (2017). Criminal crews, codes, and contexts: Differences and similarities across the code of the street, convict code, street gangs, and prison gangs. *Deviant behavior*, 38(10), 1197-1222.
11. Nacionalna strategija za mlade za period od 2015. do 2025. godine (2013). Posjećeno 11.09.2022. na mrežnoj stranici: <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/strategija/2015/22/1/reg>.
12. Pitts, J. (2012). Reluctant criminologists: Criminology, ideology and the violent youth gang. *Youth and Policy*, 109, 27-45.
13. Pyrooz, D., Decker, S., & Fleisher, M. (2011). From the street to the prison, from the prison to the street: Understanding and responding to prison gangs. *Journal of aggression, conflict and peace research*.
14. Šincek, D. (2007). Doprinos teorije prisile razumijevanju delinkventnog ponašanja mladih. *Ljetopis socijalnog rada*, 14(1), 119-141.
15. United Nations (2022). *Definition of youth*. Posjećeno 29.08.2022. na mrežnoj stranici: <https://www.un.org/esa/socdev/documents/youth/fact-sheets/youth-definition.pdf>
16. Vrselja, I. (2010). Etiologija delinkventnog ponašanja: Prikaz Pattersonove i Moffittine teorije razvojne psihopatologije. *Psihologijske teme*, 19(1), 145-168.
17. Vrselja, I. (2017). Kasna delinkvencija kod adolescenata: uloga želje za autonomijom i druženja s devijantnim vršnjacima. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 26(4), 477-497.
18. Vrselja, I., Pandžić, M., & Ljubin Golub, T. (2018). The Effects of Ecological Family Disadvantage on Male and Female Adolescent Delinquency. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 27(3), 539-559.
19. Weide, R. D. (2020). The invisible hand of the state: A critical historical analysis of prison gangs in California. *The Prison Journal*, 100(3), 312-331.
20. Zrilić, S. (2011). Povezanost bježanja s nastave i maloljetničke delikvencije. *Magistra Iadertina*, 6(1.), 71-81.

